

považuje za vrcholnou, bude-li mít ideály spravedlnosti, poctivost, vzdělání a konkrétnosti, snahy sloužit demokraticky nestranně celku. Metodika pedagogická ústí pak ve filozoficko-etickou.

Poznámky:

1. Hlas, roč. 1, 1898, I. část, str. 103–112. S poznámkou: Rozprava táto je rada prednášok prof. Masaryka. Vydávame ju podľa zápisiek jedného poslucháča. Zodpovednosť za nahodilé omyly berieme my. II. část str. 137–140; III. část s. 171–174, IV. část s. 326–332, V. část str. 362–365. VI. část roč. 2, 1899, s. 6–18.
2. Masarykův sborník I, 1924–1925, s. 233–267.
3. T. G. Masaryk, Jak pracovat. Přednášky z roku 1898. Praha 1926. Sr. edici z roku 1930: zde V. K. Škrach. Poznámka k prvnímu vydání knižnímu, s. 75–76, ke 2. vydání 1928, tamt. s. 76 (citace v textu je podle tohoto vydání).
4. T. G. Masaryk, Česká otázka, Snahy a tužby národního obrození. Praha
5. T. G. Masaryk, Karel Havlíček. Snahy a tužby národního probuzení. Praha 1896.
6. T. G. Masaryk, Jan Hus. Naše obrození a naše reformace. Praha 1896.
7. T. G. Masaryk, Palackého ideje státu českého. Praha 1898.
8. Karl Bücher, Arbeit und Rhythmus (1896, 2. vydání Leipzig 1902). Z dalších autorových prací srv. zejména Die gewerblichen Betriebsformen in ihrer historischen Entwicklung (Tubingen 1901), Die Frauenfrage im Mittelalter (1882), Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte (1922).

Minulost a přítomnost muzea Komenského v Přerově

František Hýbl

Město Přerov sehrálo v minulosti významnou roli v rozvoji českého školství i ve formování stavovského hnutí našeho učitelstva. Významné českobratrské synody, dotýkající se bezprostředně školské problematiky v průběhu 16. a počátkem 17. století, stejně jako studentská léta a pak učitelské působení **Jana Ámose Komenského** jsou toho nejpádnějším důkazem.

Pokroková národní tradice byla rozvíjena i v druhé polovině 19. století. V roce 1870 zde vznikla **třetí česká střední škola** na Moravě. V čele přerovského gymnázia stál v Čechách i na Moravě vážený a všemi uznávaný **prof. Jakub Škoda**. Ten dal impuls k dalšímu národnímu probuzení střední Moravy. Podporoval zřizování českých obecných, měšťanských, průmyslových a pokračovacích škol, zasloužil se o rozvoj českého podnikatelského, kulturního a společenského života.

V roce 1871 se konal v Přerově u příležitosti 200. výročí úmrtí J. Á. Komenského (tehdy ještě nebyl znám přesný rok úmrtí učitele národů) **druhý sjezd československého učitelstva**, který se stal celonárodní manifestací vychovatelů naší mládeže. Obdobně tomu bylo o tři roky později, když zde byla v srpnu 1874 za účasti 12 000 návštěvníků odhalena **Seidanova socha J. Á. Komenského**, první socha učitele národů na světě. Obdobný primát má i zdejší **Muzeum Komenského**, založené **Františkem Slaměnkem** a **Ústředním spolkem jednot učitelských na Moravě** ve školním roce 1887/88. Slaměník byl v té době také redaktorem časopisu **Komenský**, který se stal tribunou pokrokových zájmů českého učitelstva na Moravě a šířitelem znalostí o životě a díle učitele národů.

Zájem učitelů a široké veřejnosti o Komenského podněcoval ještě více František Slaměník svou činností v muzeu, které shromažďovalo vedle tištěných památek, vztahujících se k osobnosti Komenského a jednoty českých bratří, také staré učebnice, pedagogickou literaturu, časopisy a názorné učební pomůcky; poprvé je vystavil v Přerově v roce 1893 na **Průmyslové, hospodářské, národopisné a umělecké výstavě**, kde instaloval dvě expozice, měly název **Komenský** a **Stará škola**.

Původně bylo Muzeum Komenského v Přerově umístěno v měšťanské škole, od roku 1930 pak v renovovaném žerotínském zámku na Horním náměstí, kde se nachází dodnes (s výjimkou období druhé světové války).

Toto ojedinělé a sbírkovými fondy jedinečné muzeum bylo vyhledávaným místem nejen cizinců (v roce 1928 zde byl např. **Herbert Georg Wels**), ale i významných československých vědeckých, politických a kulturních osobností. Význam přerovského muzea výstižně charakterizoval zdejší učitel — komeniolog **Josef Krumpholz** slovy: „... Nenavštívit tedy Přerov a nepodívat se do jeho muzea, zejména Komenského, jež tvoří jedno z nejpozoruhodnějších oddělení tohoto městského muzea, bylo by takřka cosi podobného, jako navštívit Prahu a nespátřit Karlova mostu nebo nenavštívit Národní divadlo...“.

V průběhu prvních osmdesáti let existence Muzea Komenského byla hlavní pozornost věnována Komenskému a českým bratřím, zvláště Janu Blahoslavovi, přerovskému rodákovi a čelnému představiteli bratrské církve, který bývá často oprávněně nazýván předchůdcem Komenského.

Výnosem Rady KNV v Ostravě z 19. ledna 1966 byl muzeu určen **statut vědeckého pracoviště**, specializovaného na dějiny českého školství na Moravě. Avšak teprve v sedmdesátých letech, díky příchodu historika školství a učitelstva, se rozrostla v plné míře sbírkotvorná činnost, která však byla po pěti letech dlouhodobě utlumena a pracoviště téměř zlikvidováno. Částečné zlepšení nastalo v době oslav stého výročí založení Muzea Komenského (r.

1988), kdy bylo konečně využito nesmírně cenných a ojedinělých sbírkových předmětů, uložených doposud v depozitářích tohoto pracoviště, veřejnosti do té doby nedostupných.

Dne 23. června 1987 byly u příležitosti zmíněného jubilea otevřeny dvě nové expozice: **Stará škola** a **Socialistická škola**.

Expozice Staré školy, kterou tvoří třída měšťanské školy a kabinetu z doby před první světovou válkou (autor libera: PhDr. František Hýbl) je umístěna ve dvou prostorných místnostech přerovského zámku a dosud se těší mimořádnému zájmu veřejnosti.

Expozice Socialistické školy (autor: RNDr. Miroslav Bartošek), se zaměřila na vývoj didaktické techniky ve škole a vyústila v demonstraci nejnovějších učebních pomůcek, včetně počítačů. U návštěvníků však měla minimální ohlas, působila nepřehledně a doslova přeplněný sál se podobal spíše nahodile uspořádanému depozitáři či výstavě. Proto bylo v rámci 400. výročí narození J. Á. Komenského rozhodnuto, že místo této expozice budou instalovány dvě nové: **třída nižšího stupně měšťanské školy z let 1918–1938** a **třída jednotřídky národní školy z let 1950–1960** (autor: PhDr. František Hýbl).

V témže jubilejním roce J. Á. Komenského byly v prostorách přerovského zámku instalovány další dvě nové expozice: **Učitelé — šířitelé tradice Komenského** (autor: PhDr. František Hýbl) a **Třída z doby Komenského** (autoři: PhDr. František Hýbl a Ladislav Novák). Renovován byl také **Památník J. A. Komenského**.

Vedle již zmíněných stálých expozic se oblibě návštěvníků těší tzv. **Depozita** a **výstavy** specializovaného oddělení dějin českého školství a učitelstva. V posledních dvaceti letech to byly:

- Škola současnosti (1970)
- Ruština — jazyk našich přátel (1972)
- Tradice J. A. Komenského mezi moravským učitelstvem (1974)
- Z historie českého školního obrazu (1980)
- Historický vývoj školní mapy (1987)
- Slabikáře z fondu specializovaného oddělení dějin českého školství OVM JAK v Přerově (1990–1991)
- Jan Blahoslav, Jan Ámos Komenský a československé školství (1992)
- Přerovská komeniána (1992)
- Nejstarší české didaktické obrazy K. S. Amerlinga (1992)

- 125 let Slovanského gymnázia v Olomouci (1992 instalováno ve Vlastivědném muzeu v Olomouci)

Ke všem těmto výstavám byly vydány katalogy se stručnou historií sledované tematiky a s bohatou obrazovou přílohou i se seznamy vystavených sbírkových předmětů.

Neméně významné jsou i kolokvia a semináře, konané každoročně v přerovském Muzeu Komenského. Málokdo ví, že tradice dnes již proslulých mezinárodních setkání komeniologů v Uherském Brodě má své počátky v našem městě. První dvě se konala díky organizační a vědecké aktivitě **dr. Pavla Flosse** v letech 1968 a 1969 právě v Přerově. Materiály z tohoto zasedání vyšly tiskem pod názvem *Coloquia Comeniana I. a II.*, ostatní byly ve formě **Dokumentů** přiřazovány v sedmdesátých letech do uherskobrodského časopisu **Studia comeniana et historica**.

Na počátku sedmdesátých let se konala ještě dvě kolokvia k 400. výročí úmrtí Jana Blahoslava a ke 100. výročí odhalení Seidanovy sochy Komenského v Přerově: **Moravské bratrské školství a jeho protějšky v 16.–18. století** (1971) a **Tradice J. A. Komenského mezi českým a slovenským učitelstvem v 19. a 20. století** (1974). Referáty z těchto úspěšných setkání vyšly tiskem s obtížemi až v roce 1979. Druhá polovina sedmdesátých let a osmdesátá léta byla ve znamení kolokvií, věnovaných většinou **učitelům — komunistům**. Šlo spíše o oslavné schůze, řízené ředitelem muzea a ideologickým oddělením OV KSČ v Přerově.

Teprve v roce 1988 se bylo možno vymanit z ideologického diktátu a tak se v rámci stého výročí založení Muzea Komenského uskutečnilo kolokvium **Vývoj didaktické techniky na českých školách**. Přednesené příspěvky vyšly tiskem v roce 1990.

Společenská obroda bezprostředně ovlivnila i práci muzea. První polistopadové vědecké symposium v našich zemích bylo věnováno osobnosti Tomáše G. Masaryka, a to u příležitosti 140. výročí jeho narození. Čelní čeští a slovenští vědečtí pracovníci, zástupci téměř všech našich vysokých škol a učitelé základních i středních škol (bylo zde více než 260 účastníků) vyslechli referáty předních československých znalců sledované tematiky, které pak vyšly ve sborníku stejnojmenného názvu — **Československé školství, učitelstvo a T. G. Masaryk**.

Neméně významné bylo i symposium ke 400. výročí narození J. Á. Komenského, které se uskutečnilo pod názvem **Učitelé — širitelé myšlenek J. A. Komenského v Přerově** ve dnech 3.–4. prosince 1991. Referáty z tohoto zasedání vyšly tiskem již v březnu 1992. Poslední akcí přerovského muzea, která měla celorepublikový význam, byl seminář **Didaktická tech-**

nika v muzeích České republiky v červnu 1992. (Bohatý faktografický materiál ze semináře i z průzkumu po muzeích ČR vyšel tiskem v roce 1993).

Na dny 28.–29. října 1993 připravuje přerovské Muzeum Komenského kolokvium **Česko-slovenské vztahy v oblasti školství**.

Rozsahem svých sbírkových fondů se řadí oddělení dějin českého školství a učitelstva Muzea Komenského v Přerově k předním středoevropským pedagogickým muzeím. Názorné jsme to mohli sledovat zejména v jubilejním roce Komenského 1992, kdy řada zahraničních institucí projevila zájem o naše sbírky a zveřejnila je na výstavách, věnovaných osobnosti J. A. Komenského. Muzeum Komenského v Přerově zapůjčilo materiál a pomohlo metodickou činností při mnoha komeniologických akcích v ČSFR i v zahraničí (Vídeň, Bochumi, Berlín, Amsterdam, Naarden aj.). Desítky vědců světového jména navštívily přerovské muzeum a prohlédly si jeho vzácné sbírky (např. z Japonska, Švýcarska, Francie, Německa, USA, Kanady atd.).

Zmíněné pracoviště uchovává vedle starých a novodobých tisků — komeňán, archiválií se školským obsahem, učebnic, pedagogických časopisů a metodických knih, učitelských ročenek a schematismů, výročních zpráv středních škol, nástěnných školních map a obrazů, školního nábytku a zařízení tříd velmi cennou, téměř třítisícovou kolekci trojrozměrných didaktických pomůcek, kterých bylo v letech 1987–1992 využito v nově otevřených čtyřech expozicích školních tříd od doby Komenského až po současnost.

Pro potřeby badatelů vydává oddělení dějin českého školství Muzea Komenského v Přerově katalogy sbírkových předmětů (dosud vyšly seznamy výročních zpráv středních aj. druhů škol, učebnic dějepisu, zeměpisu, vlastivědy, přírodopisu, ruštiny a ukrajinštiny). Od roku 1993 se začne opět vydávat **Sborník k dějinám českého školství na Moravě**, první tři vyšly v letech: 1967, 1973 a 1979.

Sbírkových předmětů tohoto specializovaného pracoviště hojně využívají studenti a učitelé středních a vysokých škol k seminárním, diplomovým, rigorózním i habilitačním pracím. Právem se tak stává Přerov centrem badatelů v oblasti dějin školství, učitelstva i komeniologie. Bylo by proto žádoucí, aby se z této instituce stal **Památník české školy a učitelstva**. Zúročila by se tak práce několika generací, kterou dnešní pracovníci muzea tvořivě rozvíjejí. Dokumentace minulosti českého školství, které mělo vysokou úroveň a dosahovalo v období meziválečném i celosvětového uznání, by se mohla stát inspirací také pro současnou školu.